

проф. д-р Гоко Ѓорѓевски

Декан на православниот Богословски факултет „Св. Климент Охридски“

БИБЛИСКИОТ КОНЦЕПТ ЗА ОПШТЕСТВЕНАТА ОДГОВОРНОСТ ВО ДЕЛАТА НА СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

Основниот момент на библиското верување не е создавањето на светот, туку создавањето на Божјиот народ. Тоа е народ на ослободени немоќни, потлачени и сиромашни, кон кои Бог погледнува во своето безгранично милосрдие и ги изведува од ропство. Почетокот на таа далечна авантура е опишана во книгата Излез, каде се вели: И Господ рече - „Ги видов страдањата на народот Мој во Египет и го чув пискотот негов од злото... Сега ја знам неговата мака. Па слегов да го избавам од рацете египетски, да го изведам од таа земја и да го воведам во земја добра и пространа, во земја каде што тече мед и млеко...“ (2Мојс 3,7-8). Така започнува историјата на ослободувањето, кога Бог интервенира над една страшна состојба на измачување, пониженост, немоќ, мизерија и неправда.

Веднаш по изведувањето од египетската земја, во услови на слобода се склопува Сојуз и се случува конституирањето на Евреите како Божји народ. И сето тоа врз основа на „десетте збора“, односно Декалогот, кој се резимира во два основни принципа: верноста кон Господа како единствен и вистински Бог и верноста кон ближниот. Тоа се условите за живеење во слобода (а сојузот со Бога е основа на слободата), дефинирани во збирка на норми, позната како Кодекс на Заветот (Сојузот). Таму се регулираат односите меѓу членовите на Божјиот народ, при што посебно се истакнуваат правата на немоќниот, сиромавиот и обесправениот, па и на тугинецот. „На придојден немој да му правиш неправда, ниту да го угнетуваш, зашто и вие бевте придојдени во земјата египетска. Не навредувајте ни вдовици ни сираци; ако ги навредиш и тие, негодувајќи ќе се обрнат кон Мене, ќе го чујам повикот нивни, и ќе се распали гневот Мој, па со меч ќе ве убијам, и жените ваши ќе останат вдовици, и децата ваши – сираци. Кога на заем ќе дадеш пари на некој сиромав брат што е при тебе, не присилувај го и не наложувај му лихва. Ако земеш во залог облека од пријателот твој, врати му ја до зајдисонце; оти таа му е покривка, таа му е единствена облека на телото негово: со што ќе спие? И кога ќе повика кон Мене, Јас ќе го чујам, бидејќи сум милостив“ (2Мојс 20, 21-27).

Последната збирка од овие норми, посебно оние кои се однесуваат на грижата за сиромашните и немоќните, се наоѓа во книгата Девтерономион, (Второзаконие или Петта книга Мојсеева). Девтерономската традиција зад себе има долга историја од инвазии, ропство, депортации, од времето на Мојсеј па сè до времето на Вавилонското ропство, од XIII до VI век пред Христа. Се работи за историја на насилства, против кои пророците неуморно

го подигаат својот глас. Во најхуманитарната збирка од Девтерономион, кое е, впрочем, повторно издание или „втор закон“, се среќава најексплицитната мотивација за интервенцијата во корист на сиромашните, поставена врз теолошка подлога. Не се работи само за созерцавањена верата. Бог е Оној кој го заснова однесувањето на оние кои се дел од Сојузот: „Не загорчувај го правото на придојдениот и сиромавиот и од вдовица не земај облека во залог“ (5Мојс 24,17). Евреите не се повеќе сиромашни, подложни на тортурата на фараонот, но оние кои се лишени од достоинството и слободата во ханаанската земја се сиромавиот, вдовицата и туѓинецот. За смислата на заповедта дадено е следново објаснување: „Сети се, дека и ти беше роб во Египет, и Господ, твојот Бог те ослободи оттаму - затоа и ти заповедам да ги исполнуваш овие наредби“ (5Мојс 27,18).

Врз основа на запишаните заповеди во овие свештени текстови, јасно може да се разликуваат неколку ранливи категории во старозаветното општество, кои експлицитно се поставени под Божја заштита: туѓинецот, сиракот и вдовицата (во оваа група подоцна е вклучен и левитот, кој го претставува најнискиот степен во старозаветната свештена епархија).

Туѓинец е оној кој престојувал во израилската земја, за постојано или на определено време, но и во двата случаја тој не ги поседувал правата кои ги имале членовите на еврејскиот народ. Тоа значи дека можел лесно да биде предмет на злоупотреба, а не поседувајќи никаков имот, бил принуден да живее од надници во состојба на голема сиромаштија. Бог го потсетува Израил дека и тој беше туѓинец во Египет, што значи дека не му се непознати страдањата поврзани со оддалеченоста од сопствениот народ, како и тежината на сиромаштијата. Затоа Бог му заповеда на Својот народ да не им ги причинува маките кои тој самиот ги има претрпено во ропство. Љубовта на Израил треба да се протега и врз туѓинците, а мотивот е секогаш теолошки: Израилците треба да ги сакаат туѓинците затоа што Бог ги сака, исто како што ги сакаше и синовите на Неговиот народ кога беа туѓински народ – затоа што Бог секогаш е на страната на сиромашните и немоќните (Fabris, 1989, 49).

Вдовицата (*'almānā*), по смртта на својот маж, целосно ја губи социјалната поддршка. Затоа „вдовица“ не означува само граѓански статус, односно „жена на починат маж“, туку, пред сè, жена која нема економска поддршка од возрасен маж во семејството (од сопругот или од возрасен син)¹. Во книгата Соломонови изреки се вели: „Домот на горделивите го сотира Господ, но ја утврдува меѓата на вдовицата“ (Изреки 15,25). Штом се говори за меѓа, значи дека, сепак, вдовицата можела да има сопствен посед. Ако имала постар син, тој ја добивал оставштината од татка си и имал обврска да се грижи за својата мајка. Во спротивно, поседот од починатиот сопруг се доделувал на вдовицата. Инаку, иако тука се говори за „меѓата“, таа служи како претстава за сите други права над нејзиниот посед (Alonso Schökel – Vilchez Lindez, 1988, 507).

¹ Состојбата на жената, дури и кога е вдовица, не била безнадежна сè додека имала синови и токму затоа губењето на синовите било посебно горко за вдовицата (сп. 4 Цар 14,5; 3 Цар 17,20), Hoffner, 1995, 311.

Израилскиот закон се обидува да го одржи неповредено наследството на земјата на секое семејство, строго забранувајќи нејзина алиенација². „Меѓата“ е свет знак и го потврдува posedот добиен со ждрепка на почетокот со влегувањето во Ветената земја. Но, неретко се случувало моќните да ја употребуваат својата моќ или, пак, со измама да го зголемуваат сопствениот имот менувајќи ја позицијата на каменот меѓник³.

Во заедницата во којашто живееле, вдовиците останувале без заштита, сиромашни и напуштени. Во контекст на пророчките обвинувања, значително место заземаат опомените кон оние кои вршат неправда над вдовиците (Ис 1,23; 5,8), кои ги подјармуваат сираците и вдовиците (Ис 10,2; Ез 22,7; Ам 2,6; Мих 2,1s.: Мал 3,5) и оние кои со своите постапки го зголемуваат нивниот број (Ез 22,25).

Вдовицата имала двојна потреба: заштита од злоупотреби и неправди и помош кога е во неволја. Овие должности кон жената, кои во нормални услови ги имале сопругот, таткото или возрасниот син, доколку ги немало, тие и припаѓале на заедницата (Глуцац, 1999, 155). Во религиозни термини оваа реалност се искажувала велејќи дека Бог си ја презема таквата одговорност и ја пренесува на општеството: Бог е заштитник на вдовицата и татко на своите синови (Пс 67,6; сп. 2 Мојс 22,21.23; 5 Мојс 24,17; 27,19).

Вдовицата и сиракот, немајќи некој што ќе ги брани нивните права, честопати биле предмет на неправда и насилство. Бог е посебно чувствителен на нивниот плач и викот и, како што го беше слушнал писокот на Израелците угнетувани во Египет (2Мојс 3,7), така ќе ги слушне онеправданите вдовици и сираци, а угнетувачот ќе ја доживее судбината на угнетуваниите од него: „ќе се распали гневот Мој, па со меч ќе ве убијам, и жените ваши ќе останат вдовици, и децата ваши – сираци“ (2Мојс 22,24) – вели Бог.

Вдовицата била заштитена од кредиторите на починатиот сопруг: тие не смееле ништо да запленаат (5 Мојс 24,17; Јов 24,3) ниту, пак, да ја третираат вдовицата и нејзините добра како свој плен (Ис 10,2). При секој цивилен процес, на вдовицата и се давала добивката која е под сомнение (2 Мојс 22,21; 5 Мојс 10,18; 7,19; Иса 1,17.23). Освен заштитата од препотентноста и искористувањето на моќните, вдовицата имала право и на некои олеснувања кои претставувале еден вид на „социјална сигурност“: тригодишниот десеток⁴;

² Во областа на приватната сопственост, во Законот се подвлекува значењето и почитувањето на каменот меѓник: „не ја преместувај меѓата на ближниот свој, поставена од прадедовците твои во твоето наследство, што си го добил во земјата, која Господ, твојот Бог, ти ја дава во владение“ (5 Мојс 19,14; сп. проклетството од 27,17: „проклет да е оној, кој ја поместува меѓата на ближниот свој“). А самиот контекст укажува дека земјата е дар Господов .

³ И во овој стих се чини дека под „горделивите“ треба да се подразберат и моќните и богатите, кои во својата горделивост не признаваат никаков закон, па ги угнетуваат слабите и незаштитените. Сп. Whybray 1972, , 235-236.

⁴ Во обврската за десеток треба да се спомне и левиот кој е во постојана света служба: „На крајот на секои три години изнеси ги сите десетоци од житото твое во текот на последната година и стави го тоа во градовите свои, па нека дојде левиот, бидејќи тој нема дел и наследство со тебе, и придојдениот и сиромавиот и вдовицата, што се во твоите градови, и нека

поканата на трпеза за празникот Педесетница и онаа на Сеници⁵ и правото на побирка⁶ (Рута 2; Hoffner, 1995, 312-313).

Познавајќи ги добро старозаветните состојби, псалмопејачот со молитва се обраќа кон Господа: „Но Ти гледаш и ги забележуваш маките и навредите на бедниот; бедниот Тебе Ти се предава, Тебе Ти се остава сиромавиот и сиракот, биди им помошник. Господи, Ти ги слушаш желбите на бедните; закрепи ги срцата нивни, отвори го увото Свое! Дај правда на сиракот и на смирениот, па да престане човекот на земјата да задава страв“ (Пс 9,34-38). Но, тој е сигурен во Божјата закрила и милост, па со одлучност молитвено тврди: „Нема засекогаш да биде заборавен сиромавиот и надежта на бедните нема никогаш да престане“ (Пс 9,18).

Сиромавиот често е принуден да побара помош за да може да преживее. За да се спречат можните злоупотреби од нечија немаштија, Бог заповеда: „Кога на заем ќе дадеш пари на некој сиромав брат што е при тебе, не присилувај го и не наложувај му лихва“ (2Мојс 22,25).

Задолжението да не се дава заем со интерес има теолошка мотивација: тоа што се има во посед, Бог го има дадено без ништо да прими за возврат, значи треба да биде достапно за оние кои од него имаат неопходна потреба. Дури и дадениот залог не смее да биде на сметка на животот на сиромавиот: „Ако земеш во залог облека од пријателот твој, врати му ја до зајдисонце; оти таа му е покривка, таа му е единствена облека на телото негово: со што ќе спие? И кога ќе повика кон Мене, Јас ќе го чујам, бидејќи сум милостив“ (2Мојс 22,26-27). На секој човек треба да му биде гарантиран не само опстанокот, но и она што му е потребно за пристоен живот. Притоа треба да се внимава да не понижува никого, особено оној кој живее во сиромаштија: „Кога ќе дадеш нешто во заем на ближниот свој, не оди дома кај него, за да земаш од него залог, туку почekaј надвор, а човекот, кому си му дал заем, ќе ти го изнесе залогот надвор“ (5Мојс 24,10-11).

Законот има за цел да ја поттикне заедничката љубов, вниманието кон оние кои имаат најмногу потреба: односите меѓу припадниците на Божиот народ не треба да бидат засновани врз себичност и експлоатација, туку врз меѓусебна служба и солидарност. Помагајќи го ближниот кој е во неволја,

јадат и нека се наситат за да те благослови Господ, твојот Бог, во секоја работа, што ќе ја вршат рацете твои“ (5Мојс 14,28-29).

⁵Радоста на празникот е полна кога е споделена со сиромашните: „Седум дена празнувај го празникот Сеници, откако ќе ја прибереш жетвата од нивите твои и виното во садовите твои. Па развесели се ти на празникот твој, синот твој и ќерката твоја, робот твој и робинката твоја, левитот и придојдениот, сиромавиот и вдовицата, кои се во градовите твои“ (5Мојс 16, 13-14).

⁶„Кога жнееш на нивата своја во твоео поле и заборавиш сноп на нивата твоја, не враќај се да го земеш: тој нека остане за придојдениот, сиромавиот и вдовицата, за да те благослови Господ, твојот Бог, во сите работи на рацете твои. Кога ги береш маслинките свои, не враќај се да ги добереш другите: тие нека останат за придојдениот, сиромавиот и вдовицата. Па сети се дека и ти беше роб во египетската земја, затоа и ти заповедам да го правиш ова. Кога го береш лозјето свое, не го бери докрај она што ќе остане по тебе, нека остане тоа за дојдениот, сиромавиот и вдовицата; и не заборава, дека и ти беше роб во египетската земја, затоа и ти заповедам да го правиш ова“ (5Мојс 24,19-22).

добродетелниот самиот се интегрира во делото на ослободувањето на Бога, Кој го изведе Својот народ од ропството во Египет, со тоа што го овозможува продолжувањето на историјата на спасението (Fabris, 1989, 76).

Всушност, љубовта и солидарноста не треба да се применуваат само кон ближните, туку дури и кон непријателот: „Ако сретнеш вол на непријателот, или заскитан осел, одведи го кај него. Ако видиш дека на непријателот твој му паднал оселот под товарот негов, немој да го одминуваш, туку помогни му да се крене со него“ (2Мојс 23,4-5).

Новозаветната порака ја доосветлува Божјата грижа за слабите и немоќните. Љубовниот избор кон сиромашните е изразен во Христовите зборови: „Блажени сте вие сиромашните, затоа што ваше е Царството Божјо“ (Лука 6,20). Затоа и светиот апостол Јаков потсетува: „Послушајте, возљубени браќа мои, не ги избра ли Бог сиромашните од овој свет да бидат богати во верата и наследници на царството, ветено од Него на оние, кои Го сакаат?“ (Јаков 2,5). Но, за да се разберат овие зборови, треба да се има предвид карактерот на библискиот свет. Некој беше рекол дека Новиот завет може да говори за сиромашните, затоа што првите Христови ученици немале економски, политички или општествени одговорности. Тие формирале мали заедници во кои се решава проблемот на физичка неволја или недостаток на средства преку заемна помош. Таму, сепак, не е даден економски или социјален план кој би одговорил на потребите на сиромашните, кој би нашол решение и за причините кои постојано го причинуваат сиромаштвото. Впрочем, во текот на целата библиска историја се прави обид да се создаде општество и економија кои ќе ги почитуваат принципите од склопениот Сојуз. Господ Исус Христос ја реализира својата јавна активност во текот на само неколку години и со програмата на блаженствата ја продолжува библиската традиција во однос на ова прашање. Тој го објавува Царството Божјо во корист на сиромашните. А сиромашните се оние од Излезот. Евреинот кој го познавал Писмото, ги чита Исаија и Еремија и голем дел од псалмите, знае кои се „сиромашните“. И кога ќе слушне дека се вели: „Блажени сте вие сиромашните, затоа што ваше е Царството Божјо“, слуша порака во полна хармонија со библискиот јазик. Говорот е ист, но новината е во тоа што Христос вели дека Царството Божјо не е во иднината, не е утопија за да се охрабрат и утешат сиромашните, туку тоа дека Царството започнува овде и сега. Царството Божјо не е само рај кој се наоѓа од другата страна, не е само животот подоцна, во вечноста, но нешто што веќе се остварува (Fabris, 1989, 104).

За да ја објасни својата мисија, Господ Христос се повикува на пророчките зборови на Исаија, каде се вели: „Духот Господов е врз Мене; затоа Ме помаза да им соопштам радосна вест на бедните. Ме прати да ги исцелам сокрушените по срце, да им проповедам на заробените ослободување а на слепите прогледување, да ги пуштам на слобода напатените; да ја проповедам благопријатната година Господова!“ (Лука 4,18-19; сп. Ис 61,1-3). Прошталната година е онаа на отпуштањето на долговите, на враќањето на

одземените имоти или куќи на претходните сопственици и посебно на ослободувањето на робовите поради направените долгови. Секоја седма година е посветена на Господа и тогаш земјиштата одмораат и не се обработуваат, а тоа што ќе се роди им припаѓало на сиромашните, туѓинците и слугите (2Мојс 23,10; 3Мојс 25,6-7). После седум саботни години, секоја педесетта (јубилејна) година на претходните сопственици требало да им биде вратен целиот имот што бил одземен или купен, и тоа без никаков надоместок (3Мојс 25). Ослободувањето, пак, не се однесувало само на имотот, туку и на изгубената слобода на оние кои од кои било причини станале нечии робови (Глумац, 121-122). Секако дека приложениот текст од Евангелието и Христовиот говор треба да се разберат, пред сè, во духовна смисла, каде „прошталната година“ е време на ослободување од сите видови ропство.

Во една од малкуте забележани Христови молитви, која се наоѓа на средината од Евангелието според Матеј, се вели: „...Те прославувам, Оче, Господи на небото и на земјата, оти си го сокрил тоа од мудрите и разумните, и си го открил на малите. Да, Оче, зашто таква беше волјата Твоја“ (Мат 11,25-26). Мудрите и разумните се оние кои сметаат дека можат да го контролираат Божјото дејствување, книжниците и фарисеите кои ги имаат писмата и маневрирајќи со законите се чувствуваат овластени да кажат за Бога што прави и што мисли. „Малите“ не се децата, туку потлачените, немоќните и изморените за кои се говори веднаш потоа во текстот (Мат 11,28-20), оние најобичните, кои го сочинуваат најголемиот дел од народот.

Честопати Евангелието се толкува така што се мисли дека практикувањето на сиромаштијата значи откажување од материјалните добра. Но, тоа го прават и стоиците и учителите на источните религии за кои богатството е товар. Библиската и христијанската духовност не ја презира добросостојбата. Проблемот е кога материјалните добра можат да го завладеат срцето и богатството да стане идол на местото на Бога (сп. Мат 6,24). А таквото богоотпадништво содржи неодминливи консеквенции, затоа што секој еден ден за стореното или нестореното ќе треба да даде отчет.

Познат е Исусовиот говор за Страшниот суд, којшто остава впечаток на сите, верници или неверници, оние кои ја практикуваат верата и традиционалните верници. Таму се вели дека, кога повторно ќе дојде Синот Човечки, ќе седне на тронот на Својата слава. И ќе ги постави пред себе сите луѓе, едни од десната, други од левата. И Судијата ќе им каже на оние оддесно: Дојдете, благословени, да го земете во наследство Царството кое за вас е подготвено од почетокот на светот. Христос ги признава како Божји синови и Свои браќа оние кои покажале внимание кон своите ближни, па вели: „оти, гладен бев и Ми дадовте да јадам; жеден бев и Ме напоивте, странец бев и Ме примивте; необлечен бев и Ме облековте; болен бев и Ме посетивте; во затвор бев и дојдовте при Мене. Тогаш праведниците ќе Му одговорат и речат: Господи, кога Те видовме гладен и Те нахранивме, или жеден и Те напоивме? Кога Те видовме странец и Те прибравме, или необлечен и Те облековме? Кога Те видовме болен, или во затвор, и Те посетивме? А Царот ќе им одговори и

рече: Вистина, ви велам: доколку сте го направиле тоа на еден од овие Мои најмали браќа, Мене сте Ми го направиле. Тогаш ќе им каже и на оние што се од левата страна: Одете од Мене, проклети, во вечен оган, приготвен за ѓаволот и неговите ангели. Зашто, гладен бев и не Ми дадовте да јадам; жеден бев и не Ме напоивте; странец бев и не Ме прибравте; необлечен бев и не Ме облековте; болен бев и во затвор бев и не Ме посетивте. Тогаш и тие ќе Му одговорат и речат: Господи, кога Те видовме гладен, или жеден, или странец, или необлечен, или болен, или во затвор, и не Ти послужиравме? Тогаш Господ ќе им одговори и рече: Доколку не сте го направиле тоа на еден од овие најмали браќа и Мене не сте Ми го направиле. И тие ќе отидат во вечна маќа, а праведниците – во вечен живот“ (Мат 25,31-46).

Во основа, тука нема ништо херојско, нешто што побарува посебни способности или можности, но се работи за обичен гест и љубовен израз кон оној кој има потреба од помош или е во неволја. На крајот, луѓето ќе бидат прифатени како синови Божји затоа што покажале љубов кон најмалите, со кои Синот Човечки се идентификува. Сега се разбира дека оваа идентификација не е само начин на говор. Самиот Господ Исус себеси се вбројува меѓу најмалите на социјалната скала (Fabris, 1989, 138).

Дејствувањето на првата Црква е раководена од Светиот Дух преку Исус Воскреснатиот. На Педесетница се раѓа нова заедница, која, според апостолот Лука, го реализира библискиот идеал на братство и пријателство: „беа сите едно срце и една душа“ (сп. Дела 4,43). Во заедницата на Христовите ученици во Ерусалим се објавува Светиот Дух: „А сите, што веруваа, беа заедно и сè им беше општо; продаваа имоти и сопствености и на секого му раздаваа според неговата потреба“ (Дела 2,44-45). А подоцна во текстот следи објаснување кое помага да се реши прашањето на богати и сиромашни: „Не постоеше ниеден меѓу нив што имаше потреба за ништо, бидејќи оние, што имаа ниви или куќи, ги продаваа и парите земени за нив ги донесуваа, и ги ставаа пред нозете на апостолите: и секому му се даваше според неговите потреби“ (Дела 4,34-35).

Според библиската логика, целта не е да се има сиромашни за да може да се прават добри дела, туку да се стори сè што е можно тие да исчезнат, односно да престанат да бидат сиромашни. И тоа не се прави во име на некои економски планови, туку преку силата на љубовта која го признава правото на другиот да живее со достоинство кое му припаѓа на секое човечко суштество. Којзнае дали е можно да се создаде општество и економија имајќи ги овие координати и овој хоризонт на библиската и евангелска вера. Словото Божјо не дава оперативен модел, не нуди друго освен хоризонтот, но целта поставена од Божјиот Збор е јасна. Овој проект потекнува од Светиот Дух на Педесетница и се раѓа од љубовта која бара и пронаоѓа средства да исчезне сиромаштијата и да се возобнови достоинството на секој човек.

Како потврда служат и зборовите од Првото послание на свети апостол Јован, претставувајќи ја Божјата љубов како извор и модел на љубовта на човекот: „Љубовта ја познаваме по тоа, што Он ја положи за нас душата своја; но и ние сме должни да ги полагаеме душите свои за браќата. А кој има

световни блага, па кога ќе го види брата си во немаштија, та го затвори срцето свое од него – како тогаш ќе пребива во таков Божјата љубов?“ (1 Јован 3,16-17).

Свети Климент Охридски говори со библиски јазик кога се обраќа кон своите современици. Секако дека основата на пораката во неговите поуки, проповеди и пофални слова е онаа евангелската, која ја објавува радосната вест дека „Бог не се згнаси од човекот кој лежеше во распадливост поради престапот, туку прими на Себе човечко тело како облека, и го обнови со Своето Божество“ (Свети Климент Охридски, Слово за Света Троица, 2012, 166) и дека „Господ, нашиот Бог, го порази ѓаволот и, откако ја разруши силата на смртта, воскресна од гробот како бесмртен и сите умрени праведници ги воскресна со Себе“ (Свети Климент Охридски, Поука на Света Пасха, 2012, 155). Но, по подетална анализа може да се забележи дека за свети Климент, колку што е важен едукативно-дидактичкиот момент во запознавање или потсетување на основите на верата, уште повеќе е важно да поттикне на размислување и дејствување, на сообразување на Евангелието со постапките и однесувањето, што значи ревносен повик за одговорно живеење во Црквата, и кон Бога, и кон другите членови на заедницата. „Да бидеме чувари на Божјите зборови, а не само слушатели“ – вели свети Климент во Поуката за Сретение (Свети Климент Охридски, 2012, 281). Токму затоа, главниот дел (посебно од проповедите) се повик за исполнување на обврските како верници, не изоставајќи се себеси, па затоа честопати говори во прво лице: Па така, кога упатува на важноста од правилниот и вистински начин на почитувањето на празниците, тој вели: „Угодувањето на Бога и примањето на нашите молитви се постигнува вака: кога празниците ги славиме нелицемерно, кога не се предаваме на угодување на стомакот, што личи повеќе на пофалба на трпезата, туку да ги следиме нивните свети дела, просветлувајќи си ги душите со чистота, и своите срцата правејќи ги постојано свети. А Бог сака вакви празници: кога примаме туѓинци, кога храниме гладни, кога облекуваме голи, кога посетуваме затвореници со милостина, кога даваме некаква помош на онеправдани, кога помагаме на болни и на сиромашни, кога меѓу себе се почитуваме со смирение, нелицемерно и со вистинска љубов“ (Свети Климент Охридски, Општа поука за апостол, маченик или светител, 2012, 2).

Очигледно е дека набројувањето на лицата кои имаат потреба од помош (туѓинците, гладните, голите, затворениците, онеправданите, болните и сиромашните) се оние од споменатиот Исусов говор за Страшниот суд (Матеј 25). Во Пофалбата на свети Климент, патријарх Римски, кон наведениот список се додаваат и жедните, слепите и куците, кога Охридскиот Чудотворец вели: „да си најдеме, браќа, помошници: туѓинците, жедните, бедните, слепите и куците, зашто тие се Христови наследници и клучот за Царството небесно“ (Свети Климент Охридски, 2012, 74). Во Слово за спомен на свети Димитриј се истакнуваат и должностите кон вдовиците: „на бедните помагајте им, особено на вдовиците и сиромашните со храна и со облека“ (Свети Климент Охридски, 2012, 54). Наведените слова се оние кои ги содржат најкомплетните

списоци на лица кои имаат потреба од помош и токму затоа текстовите се издвоени, но речиси и да нема Светиклиментова проповед без повик за одговорно однесување кон ближните кои страдаат.

Свети Климент не пропушта да потсети дека ваквиот однос на христијанинот го оправдува неговиот идентитет, дека делотворната љубов кон сиромавиот и немоќниот е негов императив, затоа што самиот Богочовек дојде во светот не како богат моќник, туку како обичен и сиромав човек. Во Поуката на Рождество Христово стои: „Милостивиот Господ Бог наш, не трпејќи да не гледа поробени на непријателот и во толкаво зло паднати, ги преклони небесата и слезе поради избавување на делото на Своите раце, се облече во нашето тело сакајќи да го обожи со Своето божество; денес се раѓа од чиста Дева и, како дете, се повива во пелени Создателот на сите твари, Кој со магла ја повива земјата, и беше положен во животински јасли како сиромав човек, Оној што почива на плеќи херувимски, за да нè избави од скотскиот начин на живеење“ (Свети Климент Охридски, 2012, 80-81). Во Поуката за претпразненство на Богојавление, кога го опишува моментот на крштението во Јордан, повторно се забележува: „Тој дојде во облик на сиромав и како обичен човек ја приклонува Својата глава“ (Свети Климент Охридски, 2012, 89). Смеслата на таквиот парадоксален Божји избор е објаснет во Словото за Цветници: „Тој слезе од небесата поради нас и доброволно осиромаша, та ние да се збогатиме преку Неговата сиромаштија“ (Свети Климент Охридски, 2012, 150; слично говори и во Општата поука, Поуката во неделата Сиропусна).

Па така, давајќи му на ближниот, му даваме на Христа и не од нашето, туку од Божјото. И не станува збор за херојски подвиг, туку за нешто што е сосема обично и нормално. „Затоа, браќа, кога ќе видиме туѓинец, или сиромав, или необлечен, или гладен, и си заминеме без да им направиме некое добро, да знаете дека сме Го одминале со презир Самиот Христос, и себе се лишивме од вечните блага. Да, браќа, поради мала скржавост се лишивме од вечните блага! Оти секој има или дава не свое, а Божјо. Затоа барем од Божјото да даваме доволно. Оти Он не бара од нас имот или нешто тешко, туку храна и облека, та со мал излишок да примиме милост од Господа“ (Свети Климент Охридски, Поука за Раѓање на Пресвета Богородица, 2012, 44). „Бог ти дал за да Му оддаваш благодарност и да го употребиш богатството добро, а не да живееш скотски преку него, во пијанство и непристојни дела, туку со него да нахраниш гладни, жедни, голи, странци, сираци. Богатството ти е дадено поради нив, а не си го здобил сам и за себе“ (Свети Климент Охридски, Слово за Света Троица, 2012, 169).

Значи, со одговорното однесување кон ранливите категории во општеството, ползата не е само на оние кои биваат помогнати, но, пред сè, ползата е на добротинителите. „Господ рече: „Ова ви го заповедам: да се љубите еден со друг, како што и Јас ве возљубив вас, и поради вас се воплотив. Бев гладен и жеден и гол, жеднеејќи за вашето спасение. Поради храната, што ќе биде дадена од вас, Јас ќе ве наситам со вечна, небесна храна. А наместо обичната

облека, што ќе му ја дадете на бедниот, јас ќе ве облечам во нераспадлива облека. Откако го слушнавте ова, браќа, не правете ги вашите срца нечувствителни кон бедните, зашто не им даваме ним, туку на Самиот Христос - нашиот Бог“ (Свети Климент Охридски, Поука на Преображение, 2012, 184). Свети Климент мудро заклучува: „Никој не заминува од овој свет со богатството и со власта, туку сите го оставаме нашиот имот и заминуваме само со делата“ (Свети Климент Охридски, Поука во Цветна недела, 2012, 296). „Вистинското богатство е тоа што го скриваме на небесата. Го даваме во рацете на бедните, за да го најдеме таму умножено. Затоа, браќа, да го следиме примерот на праведните и да ги правиме истите дела“ (Свети Климент Охридски, Поука во Сиропосна недела, 2012, 401).

Постапувајќи одговорно кон сиромашните и немоќните членови на заедницата, се потврдуваме себеси како членови на едно семејство каде Бог е наш Творец, а ние сме меѓу себе браќа. Ако постапуваме поинаку, тогаш „не Му оддаваме достоин почит на својот Создател, туку се валкаме како свињи во калта (на гревовите), постојано обременети од нашето самоволие, поробени од зависта, исполнувајќи се со гнев, помрачени од лажните похоти на овој живот, поради немилосрдие и мрзливост лишувајќи се од секое добро“ (Свети Климент Охридски, Поука за Богојавление, 2012, 89). Да го запазиме сопственото достоинство – порачува свети Климент и да се натпреваруваме до доброто. „Затоа и ние, Христољупци, ... да не се враќаме на поранешните гревови, како пес на својата блујавица... отфрлајќи ги сите нечисти дела на ѓаволот, да ја истресеме од себе сонливата тежина, и бргу да се насочиме кон покајание, украсувајќи се со добри дела ... вооружувајќи се против врагот непријател, со љубов еден кон друг да се натпреваруваме, со милостина и чистота својот ум просветлувајќи го, да го впериме угоре. Овие добродетели лесно вознесуваат на небото и, оние што ги извршуваат, ги прават сожителите на ангелите“ (Свети Климент Охридски, Похвално слово за свети Јован Крстител, 2012, 102).

Запишаните текстови јасно ја отсликуваат и одговорноста на свети Климент кон сопствената улога во Црквата како пастир и епископ, кој тогашното општество го набљудува низ призмата на библиската традиција, која сиромашниот и немоќниот ги става под посебна Божја закрила, а на одговорност на другите членови од заедницата. Климентовата порака не е нова, туку е онаа евангелската, само обнародена и појаснета. И во Израил, и во Охрид, Бог е заштитник на сиромашниот и немоќниот, на сиракот и вдовицата. Оној кој нив ги презира или угнетува е богоборник, а оној кој е рамнодушен кон нив е неверник. Кој нив ги отфрла, Го отфрла Бога, а со тоа Царството Божјо и вечниот живот.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Alonso Schökel, L. – Vilchez Lindez, L., *Sapienciales I. Proverbios*, Nueva Biblia Española, Madrid 1984 = *Proverbi*, *Commenti biblici*, Roma 1988.

Душан Глумац, *Библијска археологија*, Београд – Србиње 1999.

Ѓорѓевски, Ѓ., *Енигма над енигмите*, Скопје 2007.

Hoffner, H.A., *'almānā, TWAT I, Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, 1-8, ed. G.J. Botterweck – H. Ringgren, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, 1970-1995

308-313.

Fabris, R. *La scelta dei poveri nella Bibbia*, Roma 1989.

Whybray, R.N., *The Book of Proverbs*, CNEB, Cambridge 1972.

Свети Климент Охридски, *Собрани дела: Слова, поуки, житија*, (превод Јован Таковски), Скопје 2012.